

SAVJEST I SAKRAMENAT POKORE

Dr. Šimun ŠIPIĆ ofm

Promatranje savjesti u odnosu prema sakramentu pokore znači da prvotno imamo u vidu savjest kršćanina, jer jedino kršćanin ima stvarni odnos prema sakramentu pokore. Govoriti o tom odnosu ne samo da nije lako, već je i jako delikatno. Savjest je naime vrlo složena stvarnost u čovjeku i danas se jako naglašava, a sakramenat pokore je postao predmetom mnogih rasprava u kojima se izriču suprotna mišljenja teorijske i praktične naravi. Govoriti pak o predmetima koji su složeni, aktualni i diskutabilni zaista je jako delikatno.

No, potrebno je i o tome govoriti, jer savjest kršćanina ima sakramentalnu dimenziju i jer se mi svećenici najčešće susrećemo sa savjestima ljudi upravo u sakramentu pokore. Stoga bi se osjećala praznina u programu ovog Tjedna kad se ne bi govorilo i o odnosu savjesti prema sakramentu pokore.

Govoreći o toj temi s teološko-moralnog aspekta želio bih osvijetliti dva osnovna pitanja: uloga sakramenta pokore u procesu čišćenja savjesti i uloga sakramenta pokore u odgoju savjesti. Zbog toga se i predavanje dijeli u dva dijela:

1. Sakramenat pokore i čišćenje savjesti od grijeha;
2. Sakramenat pokore i odgoj savjesti.

I. SAKRAMENAT POKORE I ČIŠĆENJE SAVJESTI OD GRIJEHA

1. Grijeh kalja, zamračuje i uznemiruje savjest

Jedan od učinaka smrtnoga grijeha jest rušenje one čistoće koju je kršćanin primio »u kupelji vode« (Ef 5,26). Radi se o gubitku posvetne milosti¹, čime grešnik navlači ljagu grijeha na vlastitu dušu, i o rušenju božanskog života koji je primljen na krštenju.

Po vjeri sakramentu vjere (krštenju), kršćanin postaje »svjetlo u Gospodinu« (Ef 5,8). Bog, koji je »svjetlo i nikakve tame nema u njemu«

---

1) DS, 1544

(1 Iv 1,5), i Krist, koji je »svjetlo svijeta« (Iv 8,12; 9,5), pozvaše čovjeka iz tame u svoje divno svjetlo. Budući da je »svjetlo« jedna od karakteristika Božjega bića², kršćanin je participacijom Božjeg života također »prosvijetljen«, postao je »sin svjetla« (1 Sol 5,4). Njegova je savjest prosvijetljena Duhom Svetim (Rim 9,1). Sotona je, naprotiv, »lažac i otac laži« (Iv 8,44), premda se zna pretvarati u »anđela svjetla« (2 Kor 11,14). »Tama« je karakteristika njega i njegovih sljedbenika, a »besplodna djela tame« (Ef 5,11) područje im je djelovanja.

»Prema tome za kršćanina koji je 'sin svjetla i ne pripada noći niti tami' (1 Sol 5,4), griješiti znači: ponovno 'biti sudionik na besplodnim djelima tame' (Ef 5,11), i time se opredijeliti za carstvo 'Vrhovnika ovoga mračnog svijeta' (Ef 6,12)«.³

Iz toga slijedi da kršćanin po grijehu ne samo gubi posvetnu milost, i sve ono što je s njom povezano, i da kalja vlastitu savjest (Tit 1,15)⁴, već je i »u tami; on hoda u tami i ne zna kamo ide, jer mu je tama zaslijepila oči« (1 Iv 2,11). Po grešnom životu svjetlo savjesti postaje tamom, pa grešnik ne samo da čini zlo već i odobrava onima koji zlo čine (usp. Rim 1,32; 2 Sol 2,12). Tako njegova savjest, koja je bila »čista« i »dobra« jer je bila prosvijetljena nepatvorenom vjerom (usp. 1 Tim 1,5. 19; 3,9; 2 Tim 1,3; Heb 13,18; 1 Pt 3,16), grijehom je postala »nečista« i »zla« doživjevši »brodolom vjere« (1 Tim 1,19).

Savjest okaljana grijesima unosi nemir u dušu, tišti čovjeka, prekora ga i grize kao crv. Tako grešna savjest prouzrokuje u čovjeku osjećaj krivnje zbog počinjenog zla. Biblija to jasno ističe opisujući vladanje Kaina, Davida, Jude i mnogih drugih nakon počinjenog zlodjela. To nam potvrđuje i vlastito iskustvo kao i mnoga literarna djela koja opisuju taj fenomen.

2. Krv Kristova čisti savjest od svakoga grijeha

Na mnogo su načina ljudi pokušavali i danas pokušavaju osloboditi savjest od nemira, grižnje i osjećaja krivnje zbog grešnosti. Neki su, poput Jude, vidjeli oslobođenje jedino u samoubojstvu. Neki, poput Kaina, u bijegu od samoga sebe. Mnogi naši suvremenici vide oslobođenje u nijekanju opstojnosti grijeha, a neki polažu veliku nadu u psihoanalizu. Nije potrebno dokazivati da se na spomenute načine savjest ne može očistiti od grijeha i osloboditi nemira. Stoga ćemo izložiti pravi i istinski put kojim se dolazi do ponovnog mira savjesti i efikasni način kojim se ona čisti od grijeha.

Jedino Krist može osloboditi i očistiti našu savjest od grijeha. On je to zaslužio svojim otkupiteljskim djelom. Njegovo utjelovljenje je prvi korak koji Bog čini da bi oslobodio čovjeka od ropstva grijeha. Kristovo djelovanje i muka jesu borba božanskog diva protiv grijeha i grešne sile koja je utjelovljena u đavlu. Čin posluha i ljubavi Božjeg

2) Usp. XAVIER LEON-DUFOUR, *Rječnik biblijske teologije*, KS Zagreb 1969, 1339.

3) BERNARD HARING, *Kristov zakon*, I, KS, Zagreb 1973, str. 334.

4) Usp. AMBROGIO VALSECCHI, *Coscienza*, u *Dizionario enciclopedico di teologia morale*, Edizioni Paoline, Roma 1973, str. 151.

sluge — što je došlo do vrhunca u njegovoj muci i smrti na križu — jest zadovoljština za neposluh ljudi. Kristovo uskrsnuće je dokaz njegove pobjede nad grijehom.⁵

Zbog toga Ivan Krstitelj naziva Krista »Jaganjcem Božjim, koji oduzima grijehe svijeta« (Iv 1,29). Sam Krist za sebe reče da je došao spasiti ono što je po grijehu izgubljeno (Lk 19,10); da zove grešnike a ne pravednike (Mt 9,13) i da ima vlast opraštati grijehe (Mt 9,6). On je prolio svoju krv za oprostjenje grijeha (Mt 26,28). »On je žrtva pomirnica za naše grijehe« (1 Iv 2,2) i »krv nas njegova čisti od svakoga grijeha« (1 Iv 1,7), utješno veli sv. Ivan.

3. Krist nas čisti od grijeha posredstvom Crkve

Pobjedu nad grijehom i spasavanje ljudi Krist ostvaruje kroz povijest posredstvom Crkve. On je naime svojoj Crkvi dao vlast opraštati grijehe u njegovo ime (Mt 18,18; Iv 20,22—23). Posrednička uloga Crkve jako je naglašena u pokoncilskoj teologiji. Drugi vat. sabor naime uči da je Crkva »opći sakrament spasenja« (LG 48,2), jer je Mistično Tijelo Kristovo (LG 7). »Ona je živući Krist.«⁶ Ne radi se dakle samo o nekom izvanjskom ili socijalnom, već o unutarnjem i bitnom jedinstvu između Krista i Crkve. Zbog toga, jer je Crkva jedno s Kristom, grešnik grijehom vrijeđa ne samo Boga, Krista, već i Crkvu (LG 11). Stoga ni oslobođenje od grijeha ne može biti bez Crkve, jer je ona živući Krist koji ostvaruje spasenje ljudi kroz povijest.

Premda sakramente ne bismo trebali »promatrati jednostavno kao sredstvo spasenja«⁷, ipak su oni primarna sredstva koja je Krist ustanovio i predao svojoj Crkvi da po njima ljude oslobađa od grijeha, posvećuje i spašava. Onda dolazi Božja riječ koju Crkva propovijeda, pa sve ostalo što Crkva poduzima u vidu spasenja ljudi. Koncil naglašava da Crkva, koja u svom krilu obuhvaća i grešnike, zbog čega i sama potrebuje neprestano čišćenje (LG 8), »s ljubavlju, primjerom i molitvom« (LG 11) radi na obraćenju grešnika. »Budući da je Crkva tijesno povezana s Kristom, veli Pavao VI., pokora svakoga vjernika po svojoj je biti u nužnom odnosu sa čitavom crkvenom zajednicom. Vjernik naime u Crkvi ne prima samo po krštenju prvi dar 'metanoje', nego se po sakramentu pokore taj dar obnavlja i jača u grešnim članovima Crkve.«⁸ Obnovljeni Red pokore također ističe da svi članovi Crkve na razne načine doprinose obraćenju grešnika.⁹

⁵ Usp. B. Häring, n. dj., str. 325.

⁶ ADALBERT MAYER, *Mir s Bogom preko pomirenja s Crkvom*, u *Služba Božja*, 15 (1975), 4, 284; usp. GILBERT GREŠHAKE, *Die Beichte. Eine biblisch-antropologische Hinführung*, u *Theologisch-praktische Quartalschrift*, 124 (1976) 4, 332.

⁷ B. HÄRING, n. dj., str. 394.

⁸ PAVAO VI., Apostolska konstitucija *Paenitemni*, od 17. veljače 1966.

⁹ »Božji narod na mnoge i različite načine provodi u djelo svoje neprestano obraćenje i pokoru. Time što svojim trpljenjem sudjeluje u Kristovim patnjama (usp. 1 Pt 4, 13) i vrši djela milosrđa i ljubavi: (usp. 1 Pt 4,8) iz dana u dan sve se više obraća, u skladu s Kristovim evanđeljem. Tako postaje u svijetu znak obraćanja k Bogu. Crkva to izražuje životom, a slavi u svome bogoslužju kad se vjernici priznaju grešnicima te u Boga i u braće mole oprostjenje. To se zbiva u pokorničkim slavljinama, u naviještanju Božje riječi, u molitvi, u pokorničkim djelovima euharistijskog slavlja« (Red pokore, KS, Zagreb 1975, br. 4).

Crkva međutim po svojim članovima ne samo da sudjeluje u obraćenju grešnika već i u odrješenju grijeha. »Ljubav prema grešnom bratu, koju mu zajednica vjernika iskazuje podnoseći ga, ispravljajući ga s ljubaznošću i ljubavlju i pomažući mu u njegovu pokorničkom naporu (usp. Mt 18,19—20; 1 Iv 5,16; Jak 5,16) dovodi ga ne samo k obraćenju već i sudjeluje u njegovu izmirenju čineći mu milost (usp. 2 Kor 2,7), tj. opraštajući mu i primajući ga ponovo u zajedništvo crkvene ljubavi.«¹⁰

Prema tome, »ako se uzme opraštanje grijeha u svom cijelom dijapazonu, onda cijela Crkva ima vlast i dužnost opraštati grijeha kao što i cijela Crkva krsti i slavi Euharistiju. Razumije se da će opraštanje grijeha biti diferencirano i stupnjevito kako je diferencirana i sama struktura Crkve. (...) Ako želimo pravilno shvatiti funkciju Crkve u opraštanju grijeha, onda moramo vidjeti Crkvu u onom svjetlu u kojem nam se ukazala na Drugom vatikanskom saboru: cijela Crkva, koja se više ne može poistovjetovati samo s hijerarhijom, ima bogočovječji i sakramentalni karakter. Kad mi oprašta brat, ili kad me opominje zbog nekog nedjela, tada je to Crkva koja mi oprašta i koja me opominje u smanjenom prijateljskom ili obiteljskom krugu, ali koji je uvijek eklezijalan i dio Crkve. Trebamo se naučiti da opraštanje grijeha promatramo u cijelom opsegu našega zajedničkog života u Crkvi.«¹¹ Ulogu čitave Crkve u opraštanju grijeha ističe i obnovljeni Red pokore.¹²

Prema tome, ni obraćenje i odrješenje od grijeha, kao ni grijeh, nisu posve »privatna« stvar, već stvar cijele Crkve. Svaki član Crkve naime ima svoj udio u procesu obraćenja i oproštenja grijeha, ne samo svojih vlastitih već i drugih ljudi. »Pravo« svih članova Crkve da sudjeluju u opraštanju grijeha proizlazi iz toga što svi participiraju na Kristovu svećeništvu i što svi sačinjavaju »Svećenički narod«. »Kao što je Isus Krist proslavio Oca i spasio ljude svojim činom pomirenja jer je Veliki svećenik, tako i Crkva — jer participira na Kristovu svećeništvu — nastavlja u vremenu i prostoru proslavljivati Oca i spašavati ljude svojim činom pomirenja.«¹³ Svakako, »čitava Crkva, ukoliko je Kristov svećenički narod, pomiruje obraćena grešnika. U tom smislu je sv. Augustin govorio svojim vjernicima: 'I vi vežite, i vi odriješujte! Onaj naime koji se veže, odvaja se od vašeg zajedništva. Kad se odvoji od vašeg zajedništva- vi ga vežite; a kad se pomiruje, vi ga odriješujete, jer i vi molite Boga za nj.' No, Crkva je tijelo koji je sastavljeno od pojedinih udova, zajednica hijerarhijski uređena. Zbog toga djelovanje čitave Crkve traži da bude precizirano u službenicima i raznim službama svojih članova.«¹⁴ Iz toga se onda rađa i dužnost čitave Crkve i svih

10) JOSÉ RAMOS-REGIDOR, *Il sacramento della penitenza* (Riflessione teologica, biblico-storico-pastorale alla luce del VaticanoII.), ELLE DI CI, Torino-Leumann 1970., str. 262.

11) Dr M. VALKOVIĆ, *Socijalna i eklezijalna komponenta sakramenta pokore*, u *Bogoslovska smotra* (BS) 39 (1969) 1, 58—59.

12) Sva Crkva, kao svećenički narod, u samom djelu pomirenja koje je njoj od Gospodina povjereno djeluje na različite načine. Ona ne samo da propovijedanjem Božje riječi pozivlje na obraćenje već i zagovara grešnike i majčinskom brigom priskače u pomoć pokorniku da spozna i ispovjedi svoje grijeha i tako postigne milosrđe od Boga koji jedini može otpustiti grijeha. No još više, sama Crkva postaje sredstvom obraćenja i odrješenja pokornika, po službi koju je Krist povjerio apostolima i njihovim nasljednicima (usp. Mt 18,18; Iv 20,23) **red pokore**, br. 8).

13) DIONIGI TETTAMANZI, *Conversione e riconciliazione*, Editrice Ancora, Milano 1974., str. 62.

14) Isti, isto mj., str. 66.

dištu crkvenog života — primanju Euharistije. Crkva to čini ne samo zbog naravi same stvari već i zbog toga da pokaže kako ju je grešnik grijehom ranio i da ga potakne na popravak i ponovno izmirenje¹⁷.

b) *Pomirenje s Bogom po izmirenju s Crkvom*

Koncil tvrdi da se pokornici u sakramentu pokore izmiruju ne samo s Bogom već i s Crkvom (LG 11,2). Tim je istaknut eklezijalni vid sakramenta pokore i doveden u vezu sa starokršćanskom pokorničkom praksom. Ipak Koncil time nije do kraja odgovorio na pitanje zašto je pomirenje s Bogom uvjetovano pomirenjem s Crkvom.

Na žalost, ni obnovljeni obred pokore nije pobliže razjasnio ulogu Crkve u opraštanju grijeha. On doduše govori o tajni izmirenja u Crkvi, ali ne dolazi do izražaja posebna uloga koju Crkva ima u tom poslu po čemu bi se ona razlikovala od svake druge zajednice. Izjava da griješi pojedinaca štode također i drugima, kao što je i svetost jednoga na dobrobit drugima¹⁸, vrijedi za bilo koju zajednicu. Povezanost naime u dobru i u zlu općeljudsko je iskustvo koje vrijedi i za Crkvu. Također nije dovoljno razjašnjeno zašto obraćenje Bogu treba da se ostvaruje preko ispovijedanja Crkvi i zašto Bog preko Crkve daruje oprostjenje grijeha¹⁹.

Istina, Red pokore ističe da Crkva djeluje po svećeničkoj službi, ali se svećenika prvotno smatra Božjim službenikom koji u ime Kristovo vlašću ključeva, izriče presudu o otpuštanju ili zadržavanju grijeha²⁰. Odrješenje se pokazuje kao tajanstvena moć svećenika, koji je kao vidljiv znak preko kojeg Bog dijeli oprostjenje²¹. Kad je govor o učincima sakramenta pokore²², uopće se ne spominje pomirenje s Crkvom.

Napokon, nije sasvim jasno zašto svećenik kao službenik sakramenta pokore djeluje u zajedništvu s biskupom i ima udio u njegovoj službi i moći, i još više, zašto mu je potrebna punomoć po kanonskim propisima²³.

Razjašnjenje tih pitanja možemo naći ako krenemo putem kojeg nam je pokazao II. vat. sabor svojim temeljnim izjavama o Crkvi. Crkva je sakrament, i zato »znak i oruđe najtješnjeg sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskog roda« (LG 1). Ona je stvarnost koja je sastavljena od ljudskog i božanskog elementa (LG 8,1) i »opći sakrament spasenja« (LG 48,2). Tako Crkva predstavlja utjelovljenog Sina Božjega, koji preko nje nastavlja svoje poslanje. Zbog toga je povratak Crkvi, povratak Kristu. Povratak pak Kristu nužan je preduvjet izmirenja s Bogom. Drugim riječima, tko je u miru i u punom zajedništvu s Crkvom, »tim živućim Kristom«, taj je također u miru i u zajedništvu s Bogom²⁴.

Izmirenje s Crkvom vidljivi je znak da je pokornik otklonio onu unutarnju i nevidljivu odvojenost koju je grijehom prouzrokovao i da

17) Usp. G. GRESHAKE, n. mj., str. 333.

18) Red pokore, br. 5.

19) Red pokore, br. 6; usp. DS 1673—1675.

20) Red pokore, br. 6 d.

21) Red pokore, br. 7.

22) Red pokore, br. 9.

24) Usp. A. MAYER, n. mj., str. 283—284.

se ponovno vratio u područje spasavajuće crkvene ljubavi. Zbog toga mir s Crkvom sa sobom nosi oproštenje grijeha i dar Božje i crkvene ljubavi, a to je dar Kristova Duha koji grešnika ponovo sjedinjuje s Crkvom, s Kristom i s Ocem.

Služeci se skolastičnom terminologijom, moglo bi se reći da je *pax cum Ecclesia res et sacramentum* sakramenta pokore. Mir s Crkvom neposredni je učinak izvanjskog znaka i ujedno efikasni znak pomirenja s Bogom²⁵.

U tom svjetlu treba promatrati i ulogu svećenika u sakramentu pokore. On skrušenom pokorniku u prvom redu podjeljuje mir s Crkvom. »Kao što je Bog htio pomiriti ljude sa sobom i međusobno služeci se svetim i posvećenim čovječtvom svoga Sina koji je postao čovjekom, tako i Isus Krist nastavlja miriti ljude s Ocem i međusobno služeci se svojim čovječtvom produženim u prostoru i vremenu, a to je njegova Crkva²⁶.« Odrješenje od grijeha ne događa se naime »po službi Crkve«, nego po pomirenju s Crkvom. »Pax ecclesiae dimittit peccata«, rekao bi sv. Augustin²⁷. Zbog toga ovlast (jurisdikcija) svećenika nije samo stvar pozitivnog prava i crkvene discipline, već zahtjev same stvari. Budući da je opća Crkva prisutna u mjesnim Crkvama i od njih sastavljena (LG 23,1), jedino je biskup kao glava mjesne Crkve nadležan za pomirenje pokornika. Svećenik pak to može učiniti samo onda kad je ovlašten od biskupa. Svakako, jurisdikcija je potrebna u svakom slučaju. Drugo je ipak pitanje na koje se sve načine ona prima i može primiti. Napokon, trebalo bi biti izraženo i u formuli odrješenja da se u sakramentu pokore penitent izmiruje s Bogom po izmirenju s Crkvom. Na žalost, u obnovljenom obredu pokore ni to nije dovoljno jasno izraženo. Međutim, u prijašnjim formulama odrješenja i pomirenja izopćenoga javnog grešnika to je jasno izraženo²⁸.

c) Pomirenje uvjetovano priznanjem grijeha

Jedan od uvjeta koji se traži od grešnika u procesu pomirenja i čišćenja savjesti jest i priznanje ili ispovijed vlastitih grijeha pred Bogom i pred Crkvom.

Ispovijed ne znači bilo kakvo priznanje grijeha, već ono priznanje u kojem je sadržano uvjerenje da sam grešan čovjek i da mi je potrebno Božje milosrđe. Takvo općenito priznanje vlastite grešnosti znak je barem početničkog obraćenja i bezuvjetno potrebno za oproštenje grijeha. Jedino onaj tko iskreno moli: »Bože, smiluj se meni grešniku!« (Lk 18,13), može dobiti oproštenje. Priznati se grešnikom pred Bogom bezuvjetno je potrebno, jer smo grijehom Boga uvrijedili i jer Bog dijeli oproštenje jedino kad čovjek priznaje svoje grijehe i kad se za njih kaje. *Općenito priznanje grijeha* pred Crkvom također je bezuvjetno potrebno, jer se grijehom uvrijedila i Crkva i jer Crkva može dati odrješenje od grijeha samo onom grešniku koji je dao *izvanjski znak* svog obraćeničkog kajanja. »Samooptužba grešnika zbog svojih grijeha *pred*

25) Usp. J. RAMOS-REGIDOR, n. dj., str. 259.

26) D. TETAMANZI, n. dj., str. 65.

27) De bapt. c. Donat. III, 18,23 (cit kod G. GRESHAKE, n. mj., str. 335, bilj. 17).

28) Usp. G. GRESHAKE, n. mj., str. 284; B. HÄRING, *Zakon Kristov*, I., str. 393.

Bogom neodjeljivo je sastavni dio obraćenja. Spremnost da se i *pred Crkvom* priznaju grijesi znak je iskrenog priznanja pred Bogom, jer se povratak Bogu ne može ostvariti bez raskajanog povratka zajednici spašenja²⁹.« »Vanjskim priznanjem ulazi unutarnje kajanje u vidljivo polje sakramentalne znakovitosti. Ispovijedi, što se na čujan način obavlja pred Crkvom, odgovara odrješenje na čujan način, preko kojega se Božja dobrohotnost susreće s doživljenom vjerom³⁰.« To drugim riječima ističe i obnovljeni obred pokore.³¹

No, »kamen smutnje« među teolozima danas nije općenito priznavanje grijeha pred Crkvom, već *pojedinačno ispovijedanje* grijeha pred svećenikom koji je predstavnik Boga i Crkve. Poznato nam je naime da se neki teolozi danas pitaju: da li je pojedinačna ispovijed teških grijeha božanskog ili samo crkvenog karaktera. Poznato nam je također što o tom uči Tridentinski sabor³² i što kaže obnovljeni Red pokore.³³ Ta su se pitanja postavljala i na prošlogodišnjem svećeničkom Tjednu ovdje u Zagrebu³⁴, pa bi bilo suvišno ponovno se na njih osvrnati. Želim samo iznijeti neke vidike s obzirom na pojedinačno ispovijedanje grijeha u sakramentu pokore.

U naravi samoga grijeha ukorijenjena je sklonost skrivanja i zadržavanja od svjetla. »Svatko tko čini zlo, mrzi svjetlo...« (Iv 3,20). Naši praroditelji su se sakrili pred Bogom kad su sagriješili (Post 3,8). Grešan čovjek lako podlegne toj sklonosti pa grijeh skriva ili mu pokušava umanjiti zloću. Zbog toga grešnik i ne vidi sve dubine vlastite krivnje pa je i u opasnosti da ostane u tami da dalje čini djela tame. Zato je nepriznavanje grijeha znak da grešnik nije obraćen, da je još u tami. Odnosno, očitovanje grijeha je najbolji znak obraćenja i izlaženja iz tame. Najbolji znak da su »veliki grešnici«, npr. Pavao i Augustin, postali »veliki obraćeni« jest upravo njihovo javno priznanje vlastitih grijeha. S pravom onda primjećuje Häring: »Kao što je kamen kušnje za ljubav prema Bogu 'koga ne vidimo' ljubav prema 'bratu koga vidimo' (1 Iv 4,20), tako je Bog kao kamen kušnje za iskrenost našeg priznavanja grijeha pred njim samim postavio priznavanje grijeha pred bratom, pred vidljivim zastupnikom Crkve³⁵.«

Nije naime ista stvar općenito se priznati grešnikom i ispovijediti svoj konkretni grijeh. Kad se čovjek općenito priznaje grešnikom, vrlo lako se može dogoditi da on ispovijeda »kolektivne grijeh«, grijeh svoga naroda, svoje zajednice, svojih kolega. Ako se općenitim priznavanjem grijeha zaista na to misli, onda dotični ispovijeda tuđe a ne svoje grijeh. Sebe smatra pravednim, a druge grešnim. U svakom slučaju,

29) B. HÄRING, m. dj., str. 423—424.

30) Isti, n. dj., str. 425; usp. D. TETTAMANZI, n. dj., str. 54; J. RAMOS-REGIDOR, n. dj., str. 279.

31) »Kristov učenik koji, nakon grijeha, potaknut Duhom Svetim, pristupa sakramentu pokore, treba da se prije svega svim srcem obrati Bogu. To unutarnje obraćenje srca obuhvaća kajanje za grijeh i odluku za novi život, a izražuje se ispovijedu pred Crkvom te dužnom zadovoljstvom i poboljšanjem života. Bog daje oprostjenje grijeha po Crkvi koja djeluje po svećeničkoj službi (DS 1673—1675)« (Red pokore, br. 6).

32) DS 1707 — 1708.

33) Red pokore, br. 7a, 31, 34.

34) Vidi: **Grijeh i oslobođenje**, Zbornik radova Teološko-pastoralnog tjedna za svećenike, BS, 46 (1976) 1—2, str. 80—83 (J. FUČEK, **Teološki naglasci novog Reda pokore**).

35) B. HÄRING, n. dj., str. 423—424.

općenitim priznanjem grijeha konkretni osobni grijesi ostaju nepoznati. Zbog toga općenita ispovijed ne predstavlja posebnu poteškoću.

Naprotiv, pojedinačno ispovijedanje vlastitih grijeha skupčano je s izvjesnom posebnom poteškoćom. Zašto? Zato jer je po ispovijedi grijeh »izišao« iz grešnika i postavljen je između njega i onoga komu se je on ispovjedio. Tako grijeh više nije promatran samo očima grešnika već i očima onoga kome se on ispovjedio. To promatranje grijeha »s više očiju« doprinosi da se on bolje upozna, ali to prouzrokuje i »crvenilo« na licu onoga koji je grijeh počinio. »Crvenjeti« se pak pred drugim nije ugodno.

Uza sve to svaki čovjek osjeća potrebu da nekom kaže svoj grijeh koji ga muči. To je »prapotreba ljudskog srca«³⁶. Gonjen tom prapotrebom grešnik će reći svoj grijeh psihoanalitičaru, ili nekom drugom, ako ga ne rekne svećeniku u sakramentu pokore. Ispovijed vlastite krivnje donosi grešniku mir. Bit će to samo psihološki mir ako je ispovijed učinjena običnom čovjeku; ako je pak učinjena svećeniku u sakramentu pokore, bit će to Božji mir, mir kojeg svijet ne može dati. Razlog toga mira jest u tom što grešnik više nije sam s teretom svojih grijeha. On je po ispovijedi taj teret predao i drugomu koji će mu ga pomoći nositi. Ako je pak ispovijed bila u sakramentu pokore, on je taj teret preko svećenika predao Bogu, Kristu, koji je na sebe uzeo grijehove svijeta³⁷. Krist pak taj teret grijeha ruši, spaljuje u svojoj ljubavi i oprašta u svom milosrđu. Prema tome, ispovijedanje grijeha u sakramentu pokore duboko je psihološki utemeljeno. »Kao Božji poznavalac ljudskih srdaca Krist je znao da bi ljudi i sami pronašli ljudski nadomjestak za ispovijed kad je on sam ne bi ustanovio kao poseban sakrament olakšanja, pomirenja i duševnog mira«³⁸.

Iz toga onda slijedi da jasno formulirana crkvena zapovijed s obzirom na pojedinačno ispovijedanje grijeha nije samovoljna. Ona se temelji na punomoći koju je Krist predao svojoj Crkvi da može grijehove »oprašati ili zadržati« (Mt 16,19; 18,18; Iv 20,23). Ona je također u skladu s dubokim težnjama čovjekove psihe i sa zahtjevima ekonomije spasenja. Ekonomija spasenja naime traži da grešnik prizna svoj grijeh, jer nema oprostjenja bez priznanja grijeha. Najprirodniji i najredovitiji način priznanja grijeha jest onaj koji se vrši u pojedinačnoj ispovijedi.

d) *Epilog pomirenja obilježen je sakramentalnošću*

Sakrament pokore se ostvaruje odrješenjem raskajanog grešnika koji je priznao svoje grijehove pred Bogom i pred Crkvom. Odrješenje daje biskup ili ovlašteni svećenik u ime Boga i u ime Crkve. Bez toga nema sakramenta pokore, a u novozavjetnoj ekonomiji spasenja nema ni oprostjenja grijeha bez ikakva odnosa s tim sakramentom. U Novom zavjetu naime epilog obraćenja i pomirenja obilježen je sakramental-

36) Dr. ANTON TRSTENJAK, *Psihološki vid sakramenta pokore*, u *Služba Božja*, 15 (1975) 4, 309 sl.

37) »Izgovoreni, priznati grijeh izgubio je svu svoju moć. On kao grijeh postao je jasan i osuđen. . . Grešnik više nije sam sa svojim zlom, nego je pomoću ispovijedi 'odbacio' svoje zlo, Bogu ga predao« (D. BONHOEFFER, cit. kod G. GRESHAKE, *Die Beichte*, n. mj., str. 334).

38) A. TRSTENJAK, n. mj., str. 310.

nošću. Prvo obraćenje (odraslih) dovršava se krštenjem, a obraćenje nakon pada u grijeh poslije krštenja dovršava se sakramentom pokore. Kao što prvo obraćenje i sakramenat krsta tvore jednu cjelinu, tako i ponovno obraćenje i sakramenat pokore također tvore jednu cjelinu.

Redoviti put kojim se dovršava obraćenje i pomirenje jest stvarno (*in re*) primanje sakramenta. U izuzetnim okolnostima, kad je nemoguće stvarno primiti sakramenat, dovoljno je da on bude u nakani, u želji (*in voto*). Ali, pomirenja nema bez odnosa sa sakramentom. »Nekršćanin ne može postići opravdanje bez krštenja, barem željom ili krvlju; a ako nakon toga teško sagriješi, ne može se povratiti u stanje milosti ako nije barem implicitno disponiran pristupiti sakramentu pokore³⁹.«

»Ponovno obraćenje kršćanina u teškom grijehu (...) ne postiže svoga cilja ako barem uključivo ne bude spreman da pođe sakramentalnim putem pokore (usp. DS 1676 sl.), ili kako kaže sv. Toma: čini obraćenja koji spadaju na krepost pokore vode ponovnom primanju milosti samo 'ukoliko ti čini imaju stanovit odnos prema crkvenoj vlasti ključeva, pa je stoga jasno da je oprostjenje grijeha učinak kreposti pokore, ali još bitnije učinak sakramenta pokore' (S. th., III, q 86, a 6, od 3)⁴⁰«

Neki teolozi smatraju da nema oprostjenja čak ni lakih grijeha bez ikakva odnosa sa sakramentom pokore, premda i oni izričito tvrde da se ti grijesi na razne načine opraštaju i izvan sakramenta pokore, pa čak i onda kad se nema izričita nakana pristupiti ovom sakramentu. »Čini se, veli Alfons van Kol, da nam se ni laki grijesi ne mogu oprostiti bez ikakva odnosa s ovim sakramentom u kojem kršćanska pokora dolazi do svog vrhunca⁴¹.«

Razlog zbog čega nema oprostjenja grijeha bez odnosa sa sakramentom pokore jest to što se pomirenje s Bogom ostvaruje po izmirenju s Crkvom. »Obraćenje sakramentima Crkve i povratak Bogu posredstvom sakramenata Crkve znači uspostavu unutarnjeg odnosa s Božjim kraljevstvom i njegovim vidljivim oblikom: s Crkvom⁴².«

To je ujedno i odgovor na često postavljeno pitanje: zašto je potrebna ispovijed ako su grijesi već oprosteni po iskrenom (savršenom) kajanju ili po primanju nekog drugog sakramenta? Služeći se pravnom terminologijom, može se reći da su grijesi u tom slučaju oprosteni *uvjetno*, zbog sakramenta pokore koji grešnik izričito ili uključno namjerava obaviti. Govoreći pak *teološki*, potreban je sakramenat pokore zato jer se grešnik jedino po tom sakramentu izmiruje s Crkvom, bez čega nema pomirenja s Bogom.

Imajući sve to pred očima, moramo reći da je sakramenat pokore zaista sredstvo koje je Krist ustanovio i predao svojoj Crkvi da po njemu čisti savjesti ljudi koji su sagriješili nakon krštenja. »Pojedinačna i cjelovita ispovijed i odrješenje jedini su redoviti način kojim se

39) FRANZ BÖCKLE, *I concetti fondamentali della morale*, Queriniana, Brescia 1968, ed. 2, str. 153.

40) B. HÄRING, n. dj., str. 382.

41) ALFONSUS VAN KOL, S. J., *Theologia moralis*, tomus II, Herder, Barcinone-Friburgi Brisgoviae-Romae-Neo-Eboraci 1968, str. 318.

42) B. HÄRING, n. dj., str. 383.

vjernici pomiruju s Bogom i Crkvom⁴³.« Ako je to fizički ili moralno nemoguće učiniti, potrebno je da se dotični ne samo kaje za grijeh već i da ima nakanu to učiniti kad bude mogao, pa i onda kad zbog opravdanih razloga prisustvuje zajedničkom odrješenju ili prima neki drugi sakrament⁴⁴. Prema tome, sakrament pokore s pojedinačnom ispovijeđu, prema današnjoj crkvenoj disciplini, redoviti je način čišćenja savjesti od grijeha i pomirenja s Bogom i Crkvom.

II. SAKRAMENT POKORE I ODGOJ SAVJESTI

Sakrament pokore ne bi se smio shvatiti samo kao sredstvo čišćenja savjesti od grijeha. On bi trebao biti i sredstvo odgoja savjesti, morao bi doprinijeti ne samo u borbi protiv zla već i u zalaganju na putu prema punini kršćanskog života.

Da bi se uočila i ova druga uloga sakramenta pokore, potrebna je dinamična, a ne samo statička, vizija moralnog života. »Statičko shvaćanje moralnog života, kojemu je cilj obdržavati kakvu normu ili ne grijehiti teško, općenito gleda ispovijed u vidu opraštanja grijeha što je uvijek vrijedna i velika stvar — dok dinamična vizija, koja polazi od svijesti poziva i rasta, pruža mogućnost znatnih obogaćenja u praksi sakramenta pokore⁴⁵.«

Nije nam ovdje svrha iznositi sve mogućnosti obogaćenja koje nam pruža sakrament pokore na putu prema punini kršćanskog života, već samo one koje se odnose na odgoj savjesti.

1. Potreba odgoja savjesti

Savjest nije datost koja je dana čovjeku gotova i oblikovana. Naprotiv, ona se dobiva samo u klici, embrionalno, kao i druge naravne i nadnaravne sposobnosti u čovjeku. U djetetu ona uopće ne funkcionira sve do izvjesnog stupnja razvoja. Stoga treba odgoj kao i sve druge moći u čovjeku. Razvoj savjesti mnogo ovisi upravo o odgoju.

»Odgajati savjest znači trajno, planski i metodički učiniti sve da bi se klica savjesti, embrio savjesti što potpunije razvio, da bi savjest mogla s nekom lakoćom i što ispravnije funkcionirati i izvršavati u životu pojedinca svoj specifični zadatak, omogućiti čovjeku što potpunije ostvarenje (čudorednog) dobra⁴⁶.«

Budući da savjest prožima čitava čovjeka kao osobu, sve njegove moći, naravni i nadnaravni potencijal, sve sposobnosti i djelatnosti, »onda je formiranje savjesti također moguće samo kao formiranje cjelokupne osobnosti čovjeka⁴⁷.«

43) Red pokore, br. 31.

44) Usp. Red pokore, br. 34.

45) Dr. MARIN SRAKIĆ, Svećenik — pokornik i ispovjednik, u BS, 45 (1975) 4, 399; usp. Red pokore, br. 6a.

46) IVAN KOZELJ, Odgoj za zrelu, slobodnu i samoodgovornu savjest, u Obnovljeni život, 27 (1972) 1, 17.

47) IVAN FUČEK, Kršćanska etika u pokoncijskom previranju, I. dio (skripta), Zagreb 1976., str. 238; usp. isto, str. 189—190.

Prema tome, odgajati savjest znači odgajati sve naravne i nadnaravne moći čovjeka, njegovu osobnost i njegove odnose prema sebi, bližnjemu i prema Bogu. U jednu riječ, odgajati savjest zapravo znači odgajati čovjeka i kršćanina u najjementnijem smislu te riječi.

Pitanje potrebe odgoja savjesti nije pitanje koje se počelo tek danas postavljati. Ono se postavljalo uvijek kad se govorilo o odgoju čovjeka i kršćanina. Razlika je zbog posebnog vidika kojim se to pitanje promatralo nekada i danas. Prije se mnogo govorilo o sigurnoj i nesigurnoj, tankočutnoj i laksnoj, tupoj i skrupuloznoj savjesti. Danas, pak, nakon izjava II. vat. sabora o savjesti⁴⁸, više se naglašava zrela, slobodna, samoodgovorna, kršćanska savjest kao cilj koji bi trebalo postići odgojem savjesti.

Tako shvaćena savjest ne samo da treba odgoja, nego i zahtijeva da se u tom odgoju upotrebe sva prikladna naravna i nadnaravna sredstva. Ovdje ne govorimo o svim sredstvima odgoja savjesti već samo o sakramentu pokore kao jednom od nadnaravnih sredstava odgoja savjesti.

2. Sakrament pokore kao sredstvo odgoja savjesti

a) Sakrament pokore ne djeluje automatski

Bilo bi odveć jednostrano kad bismo tvrdili da sakrament pokore automatski donosi dobre plodove svakom pojedincu i da on bezuvjetno odgaja savjest. Svjedoci smo da su mnogi duboko razočarani neplodnošću ispovijedi. Učili su naime u katekizmu da ovaj sakrament djeluje na čudoredni popravak po sakramentalnoj milosti koju daje. Doživjeli su razočaranje jer očekivani učinak nije uslijedio, osobito ako se radilo o grijesima iz navike.

Još veće su razočaranje doživjeli neki od onih koji su se često ispovijedali ili obavljali tzv. »ispovijedi iz pobožnosti«. Unatoč trajnim urgiranjima da se obavljaju takve ispovijedi⁴⁹ i obećanjima da će od toga uslijediti dobri plodovi⁵⁰, mnogi od toga nisu imali velike koristi.

Sakrament pokore također kod mnogih nije urodio željenim plodovima ni s obzirom na odgoj savjesti. Susrećemo se naime s osobama koje se od djetinjstva često ispovijedaju, pa im je uza sve to savjest uvijek ostala infantilna. Kod nekih je to čak stvorilo skrupuloznu savjest. Možda najviše zbog toga što se shema ispovijedanja odraslih primijenjivala i na djecu. Taj postupak optereti savjest djeteta i tišti je pogubnim strahom, što kod nekih ostane do konca života.

Jedan od razloga takvih rezultata jest i naše preveliko naglašavanje onog »opus operatum«, s jedne strane, i premalog davanja važnosti onom »opus operantis«, s druge strane, što bi ipak u sakramentu pokore moralo doći do izražaja više nego u ijednom drugom sakramentu.

48) Usp. GS 16, 17, 41, 50; DH 3, 11, 13, 14; IM 9, 14.

49) Usp. kan. 1251, 1; 595, 3; 1366, 2; Sv. kongr. obreda: *Uputa o štovanju euharistijskog misterija*, KS, Dokumenti 5, Zagreb 1967, br. 35; II. vat. sabor: PO 18.

50) Usp. enciklika pape Pija XII. *Mystici corporis* od 29. XII. 1943, (DS 3818); Poruka svećenstvu Pija XII. *Menti nostrae* od 23. IX. 1950 (vidi *P'sma svećenstvu*, priredio i izdao o. A. CVITANOVIĆ, Živogošće kod Makarske 1964, str. 81); Enciklika pape Ivana XXIII. »*Sacerdotes nostri primitiae*« od 1. VIII. 1959. (Vidi isto m.j., str. 126); *Red pokore*, br. 7b.

Daljnji razlozi neefikasnosti sakramenta pokore stoje u legalističkom i minimalističkom shvaćanju tog sakramenta, kao i u neshvaćanju grijeha u svim njegovim dimenzijama⁵¹.

Iz toga onda slijedi da treba drukčije pristupati sakramentu pokore da bi on urodio dobrim plodovima i da bi bio odgojno sredstvo savjesti. Drugim riječima, potreban je odgoj za sakrament pokore da bi on urodio dobrim plodovima i da bi bio efikasno sredstvo odgoja savjesti.

b) *Potreba odgoja za sakrament pokore*

Obnovljeni Red pokore, nabrajajući dobre plodove česte ispovijedi, naglašava: »A da bi ovaj spasonosni sakrament u Kristovim vjernicima izvršio svoju djelotvornost, neophodno je da pusti korijenje u sav njihov život te ih potiče da sve revnije služe Bogu i braći⁵².« To je upozorenje vrlo važno za ispravno shvaćanje sakramenta pokore. Negativna funkcija ovog sakramenta ne bi smjela doći u prvi plan, tj. smatrati ga prvotno kao sredstvo čišćenja od grijeha⁵³. Naprotiv, u prvi plan trebala bi doći pozitivna funkcija ovog sakramenta, tj. promatrati ga kao sredstvo »rasta u Duhu«. Osim toga, težište shvaćanja ovog sakramenta ne bi smjelo biti usmjereno na prošlost, na čišćenje od počinjenih grijeha, već na budućnost, kao pomoć za budući kršćanski život. Treba naime znati da, premda se sakramentom pokore dovršava obraćenje, upravo tada započinje obraćenički život, život u metanoji, obraćenju. Takvo shvaćanje sakramenta pokore traži da se, ne zanemarujući kajanje, dade veća važnost konkretnoj odluci.

Nadalje, sakrament pokore se ne smije promatrati odvojeno od totaliteta kršćanskog života, već u sklopu toga života. Posebno on mora biti promatran u povezanosti sa sakramentom krsta. Kršćanin je po krštenju uključen u Kristov pashalni misterij. Po tom je sakramentu kršćanin umro grijehu i živi Bogu, dobio je novu egzistenciju i učinio osnovno životno opredjeljenje. No, kršćanin treba neprestano rasti u toj novini života i Kristova pashalnog misterija. To od njega traži trajno zalaganje i predanje. »Sakramentalna pokora sačinjava posebno značajan i djelotvoran momenat tog svagdašnjeg zalaganja, ona je vidljivo i sakramentalno posvećenje volje za obraćenjem. Ona nije obični čin poniznosti, nego ucjepljenje u Kristov pokornički duh, da postanemo dionici njegove pashalne pobjede. Kratko rečeno, to je nov način krsnog stanja u njegovu vidu *trajnog umiranja grijehu, da bismo postigli vitalnost i puninu života Uskrsloga*⁵⁴.«

Prema tome, oprostjenje grijeha nije jedina svrha i učinak sakramenta pokore, nego i rast u duhovnom životu do suobličnosti s Uskrsnim. Ovaj sakrament nije nešto odvojeno od ostaloga kršćanskoga života, nego je odraz toga života koji je započeo krštenjem. Bez takvog

51) Usp. GOTTFRIED GRIESL, *Pastoralni vid sakramenta pokore*, u *Služba Božja*, 15 (1975) 4, 321—322.

52) *Red pokore*, br. 7b.

53) *Kanonsko pravo* u tom smislu v'di prvotnu funkciju ovog sakramenta (usp. kan. 870; 125, 1).

54) M. SRAKIĆ, n. mj., str. 405

shvaćanja i vrednovanja sakramenta pokore, od njega se ne mogu ni očekivati željeni plodovi.

Da bi se postiglo takvo shvaćanje i vrednovanje sakramenta pokore, potreban je odgoj. Taj odgoj ne može se poput neke računске operacije protumačiti »jednom zauvijek« kod pouke za prvu ispovijed. On treba početi vrlo rano i trajati sve do pune izgrađenosti ljudske i kršćanske osobnosti. Osim toga, taj odgoj treba računati sa psihološkim zakonima razvoja savjesti. Stručnjaci razlikuju tri stadija toga razvoja: infantilni, juvenilni i adolescentni⁵⁵. Premda ti stadiji sačinjavaju jedinstven razvoj čovjeka i njegove savjesti, ipak ih se ne smije preskakati, skratiti ili krivotvoriti, jer bi iz toga uslijedile štetne posljedice za shvaćanje sakramenta pokore.

Pokornička slavlja, koja traži obnovljeni Red pokore⁵⁶, ako se dobro sprema i upriliče onima koji u njima sudjeluju, mogu biti od velike koristi za ispravno shvaćanje i vrednovanje sakramenta pokore. Odgoj za sakramenat pokore također traži da se više dade važnosti kerigmat-skoj i terapijskoj ulozi koju on ima, povezujući to u jednu cjelinu sa sakramentalnim činom ili odrješenjem. U sakramentu pokore se naime grešniku navješćuje radosna vijest o Božjem milosrđu i praštanju, daje odrješenje od grijeha i savjetima pruža pomoć za obnovu kršćanskog života.

Odgoj, dakle, za sakramenat pokore ide za tim da se pravilno shvati značenje i uloga toga sakramenta u kršćanskom životu i da se svaki pokornik kod obavljanja toga sakramenta što više angažira ne samo u kajanju i priznanju počinjenih grijeha, nego i u donošenju iskrene i konkretne odluke za bolji kršćanski život. Jedino tako sakramenat pokore može postati plodonosan i biti odgojno sredstvo savjesti.

c) *Specifična uloga sakramenta pokore u odgoju savjesti*

Odgoj za sakramenat pokore i odgoj savjesti po sakramentu pokore ide istovremeno. Vjernik se naime treba uvijek truditi da što bolje shvati i vrednuje sakramenat pokore i ujedno ga prakticira da bi po njemu odgajao savjest. Sakramenti općenito »tvore kršćanina u trostrukom vidu: daju mu da bude 'novo stvorenje u Kristu'; osposobljuju ga da dobije *svijest* o takvoj novosti svoga bitka i daju mu da živi istu novost bitka⁵⁷.«

Sakramenat pokore ima pak specifičnih uloga u odgoju savjesti, koje se ne mogu lako nadoknaditi nečim drugim.

1. *Spoznaja samoga sebe*. Prije svega, sakramenat pokore omogućava vjerniku da se »pred Bogom pravo spozna⁵⁸«. Vjernik naime treba prije ispovijedi ući u skrovište svoje savjesti, tu se susresti sa svojim Bogom i u Božjem svjetlu spoznati samoga sebe. Ne radi se samo o tome da čovjek »promisli svoje grijeh« , već da ih spozna u svjetlu Božje riječi koja se čita prigodom ispovijedi. U tom svjetlu on bolje spoznaje

55) Usp. G. GRIESL, n. mj. str. 320 sl.

56) Red pokore, br. 36-37.

57) I. FUČEK, n. dj., str. 214.

58) Red pokore, br. 65

zloću grijeha i svoje vlastito stanje. Nadalje, istinskim obraćenjem i sakramentalnim odrješenjem vjernik je izišao iz stanja grijeha i tame u stanje milosti i Božjeg svjetla očistivši svoju savjest od grijeha. To mu još više omogućava da spozna svoj uzvišeni poziv u Kristu i važnost božanskog života u sebi. Tako sakrament pokore prosvjetljuje savjest i doprinosi da ona bude ispravna i slobodna od robovanja grijehu.

2. *Oslobođenje od straha i očaja.* Po grijehu se savjest uznemirila, grize i peče čovjeka. Nekada to vodi do očaja. Po sakramentu pokore u dušu se grešnika opet vraća mir koji rezultira iz svijesti da su mu grijesi oprosteni. Bez toga bi savjest postala perpleksnom pa bi bila u nemogućnosti da pravilno funkcionira. Zato je mir savjesti nužan preduvjet da ona može pravilno funkcionirati. Prema tome, sakrament pokore nije »sudište« na kojem bi se grešnik osudio, već radosna vijest o oprostjenju grijeha. Svi odlomci Sv. pisma, koje donosi obnovljeni Red pokore, imaju upravo tu svrhu: navijestiti radosnu vijest o oprostjenju. Tako kerigmatski vid sakramenta pokore, koji je dosta vremena bio zaboravljen, opet je naglašen u obnovljenom obredu, a to ima neprocjenjivu važnost za odgoj savjesti.

3. *Kristov sud u nama.* Savjest je »Božje sudište u nama«, jer je ona Božji glas. Taj vid savjesti dolazi do izražaja osobito u sakramentu pokore, jer je taj sakrament Kristovo sudište⁵⁹. Otac je naime Sinu predao sud svijeta (Iv 5,22). Krist je osudio zao svijet i pobijedio Zloga mukom i smrću na križu. On je pravedan sudac (Mk 5,30). U sakramentu pokore Krist obistinjuje svoju osudu i pobjedu nad grijehom opraštajući grešniku. Tako se u sakramentu pokore ostvaruje sud Kristova križa, ali se i anticipira posljednji sud kad će Krist suditi živima i mrtvima. Taj Kristov sud zahvaća u sakramentu pokore i ispovjednika i penitenta: ispovjednika, jer po njemu Krist izriče svoj sud; a penitenta, jer on sudi kao što i Krist sudi. Potaknut Kristovom milošću penitent naime svojim vlastitim obraćenjem i priznanjem grijeha osuđuje grijeh, vraća se Kristu i očekuje konačnu pobjedu. Na taj način on gleda na život Kristovim očima, sudi kao što i Krist sudi. Zbog toga sakrament pokore doprinosi formiranju kršćanske savjesti.

4. *Potpora na životnom putu.* Da bi se čovjek na poticaj vlastite savjesti odrekao grijeha, opredijelio za dobro i ustrajao na tom putu, potrebno mu je ne samo svjetlo razuma već i snaga volje. Uz određene uvjete, sakrament pokore daje tu snagu penitentu, jer ovaj sakrament ima terapeutski karakter. Taj terapeutski vid sakramenta pokore bio je jako naglašen u prvotnoj Crkvi. Obnovljeni Red pokore također ga naglašava, iako oskudno.⁶⁰

Sakrament pokore pruža pomoć na putu kršćanskog života jedino uz dva uvjeta: 1. ako je pokornik otvoren prema Bogu, tj. ako ima istinsku želju da se popravi; 2. ako stoji na raspolaganju karizmatički nadaren i sistematski naobražen voditelj duša⁶¹. Sto su više prisutna ta

59) Usp. I. FUČEK, n. dj., str. 215.

60) Red pokore, br. 10a.

61) Usp. G. GRIESL, n. mj. str. 323.

dva faktora, to će sakramenat pokore više biti od pomoći pokorniku na njegovu putu prema punini kršćanskog života.

Nije mi ovdje svrha govoriti o ulozi ispovjednika kao voditelja duša⁶². Želim samo naglasiti da upravo od ispovjednika, kao duhovnog vođe, mnogo ovisi djelovanje sakramenta pokore kao pomoć kršćanskom životu. Pokornik od ispovijedi ne očekuje samo da ga ispovjednik odriješi, još manje da ga osudi, nego da zađe u njegovu osobnu bijedu, da ga razumije, da ga prihvati kao osobu s konkretnim okolnostima u kojima živi. Ako to pokornik doživi, u njemu će rasti povjerenje u sakramenat pokore.

Također treba imati na pameti da je vjernik u času kad pristupa sakramentu pokore najotvoreniji prema Bogu i da je tada najspremniji popraviti se. Potrebno je to iskoristiti, pa makar bila ta otvorenost i spremnost penitenta u neznam kako malenom stupnju. Savjeti i poticaji ispovjednika, upriličeni konkretnom penitentu, sigurno neće ostati bez ploda. Volja penitenta će se jačati na započetom putu prema punini kršćanskog života.

Zaključak

Kao zaključna misao neka bude ovo: savjest i sakramenat pokore nisu protivni jedan drugome. Naprotiv, savjest opterećena grijesima i angažirana u borbi protiv zla upućuje vjernika na sakramenat pokore, a ovaj sakramenat — uz potrebne uvjete — čisti, prosvjetljuje i jača savjest u toj životnoj borbi. Budući da se sve to odvija u Crkvi i preko Crkve, Crkva je bitni faktor u tom procesu.

Svakako, sakramenat pokore nije tortura nad savješću, već Božji dar po kojem Crkva u ime Božje oslobađa savjest od torture grijeha i uzdiže je do Kristove punine. Stoga se na sakramenat pokore ne bi smjelo prvotno gledati niti kao na »ustanovu« niti kao na »zapovijed«, već kao na zahtjev života i rasta u Kristu i njegovoj Crkvi.

---

62) O tom vidi: M. SRAKIĆ, n. mj. str. 409—410; ŠIMUN ŠIPIC, *Moralni vid sakramenta pokore*, u *S l u ž b a B o ž j a*, 15 (1975) 4,289 st.